

# Innleiing

Av Gunnstein Akselberg

Kvar haust held prosjektet *Talemålsendring i Noreg* (TEIN) ein konferanse for hovudfagsstudentar, stipendiatar og vitskapleg tilsette som er knytte til prosjektet. Hausten 1999 var temaet for konferansen språkleg *regionalisering*. Til konferansen hadde vi invitert ein av dei fremste forskarane som arbeider med språkleg regionalisering i Europa, professor Peter Auer ved Deutsches Seminar I, Universitat Freiburg, og ein av dei som har arbeidd med regionalisering i samfunnsvitskapleg perspektiv, førsteamanuensis Erik Fossåskaret ved Høgskolen i Stavanger.

Som rett og rimeleg er får Peter Auer opna dette nummeret av *Målbryting* med artikkelen *Processes of horizontal and vertical convergence in present day Germany* (9–26). Auer gjev eit allment oversyn over ulike typar språkleg konvergens og divergens, og dessutan presenterer han fire viktige tendensar i den sosiolingvistiske utviklinga av moderne tysk talemål: utviding av det språklege repertoaret, destandardisering, tap av basale dialektale trekk og horisontal konvergens. Auer konkluderer med at det finst både sterke konvergerande og sterke divergerande krefter i talemålsutviklinga i Tyskland og Østerrike i dag.

Eit viktig mål med studiet av språkending innom prosjektet TEIN er å vidareutvikla sosiolingvistiske modellar slik at vi betre kan fanga opp og forstå dei samfunnskraftene som verkar inn på den talespråklege utviklinga. Det har difor vore viktig å søkja ut over våre eigne faglege sirklar og få tilført innsikt og kunnskap frå nærskylde disiplinar. I artikkelen *Surapalen som identitetsmarkør. Regionalisering,*

*stad og sjølvforståing* (27–46) tek Erik Fossåskaret opp fenomenet regionalisering i eit breidt samfunns-perspektiv. Han er m.a. opptatt av region som prosess, stad og identitet, det lokale og det globale, og lokalsamfunnet som sosial-kulturell arena.

I *Senjamålet. Ein nordnorsk dialekt mellom tre regionssentra* (47–61) tek Helge Stangnes føre seg korleis krefter utanfrå verkar inn på Senja-dialekten. Særleg legg han vekt på dei kreftene som Tromsø alt representerer og dei kreftene Finnsnes kan koma til å representera etter at Finnsnes har fått bystatus og kommunikasjonstilhøva til fastlandet er blitt betre. Senja vert eit interessant språklaboratorium dei næraste åra.

Skarre-*r*-en har vore språkleg samtaletema i fleire generasjonar, og diskusjonane om denne uvulare lyden har vore heite. Det er ikkje få nordmenn som er blitt sende til logoped for å få denne lyden bort. For mange representerer skarre-*r*-en enno både språkleg slurv og talefeil. Arne Torp gjev i *Skarre-r – ingen talefeil likevel? Teorier om opphavet til skarring – og hvor langt skarringa vil gå* (63–88) ei svært interessant framstilling av bakgrunnen for den uvulare lyden, og viser gjennom fleire eksempel at lyden slettes ikkje har opphav i talefeil hjå franske kongar på 16- og 1700-talet, men i heilt uskuldige utviklingstrekk som m.a. er dokumentert i romanske språk. Elles er Torp oppteken av kor grensa for spreining av den uvulare *r*-en vil koma til å gå i Noreg.

Sosiolingvistisk metodediskusjon er temaet for Randi Benedikte Brodersen i *Det kvalitative telefoninterview og andre interview-metoder i sociolingvistikken* (89–114). Brodersen vurderer det kvalitative telefonintervjuet som metode for å henta inn talespråklege data, og argumenterer for dei positive eigenskapane denne metoden har jamført med andre metodar for innsamling av talespråklege data.

Endre Brunstad er opptatt av språknormer og i *Alltid fleire normer. Refleksjonar kring språknormomgrepet og talemålsgranskninga* (115–128) presenterer han ulike normtypar. Han gjev òg eksempel på normkritikk, eit svært viktig – men ofte forsømt– tema i sosiolingvistikken og dialektologien.

Språkkontakt og språkleg påverknad er temaet til Hilde Nilsen i *Syntaks og språkkontakt i Nordreisa* (129–138). Nilsen er særleg

oppteken av korleis kontakt mellom ulike språk i Troms kan verka inn på setningskonstruksjonen, spesielt på plasseringa av adverbiala. Nilsen ser den språklege problemstillinga i eit større metodisk og språkkulturelt perspektiv.

I *Hvor står sosiolingvistikken i dag? Sosiolingvistikk – metoder, målsetning og ansvar 1979–1999* (139–147) gjev Tone Skramstad eit stutt overblikk over norsk sosiolingvistikk dei siste 30 åra. Artikkelen tek utgangspunkt i Even Hovdhaugen sine kritiske vurderingar av disiplinen frå 1979.

Ellen Skolseg stiller i *"Vi snakker bare litt bredt". Problemer som kan oppstå når lingvister og ikke-lingvister skal snakke om språk* (149–165) metodiske spørsmål om innhenting av data om språkhaldningar og språkleg identitet. Studieobjektet til Skolseg er språkleg variasjon i regionen Romerike.

*Talemålsendring i Valdres – i retning av kva?* (167–176) er temaet til Karen Margrete Kvale, og ho viser korleis normalisert austnorsk og midaustlandsk bymål påverkar utviklinga i valdresmålet i dag.